

5-мавзу: Ilmiy tezislarini yozish qoidalari

Илмий тезислар мустақил илмий ишдир, ҳатто улар аллақачон тугалланган тадқиқотлар (масалан, илмий мақола) асосида ёзилган бўлса ҳам. Бу тезислар муаллифининг маълум бир мавзудаги енг долзарб масалалар бўйича мавжуд билимларидан ёки унинг илмий изланишларидан ўқувчига енг аниқ шаклда етказилган "сиқилиш".

Илмий рефератлар тузилишига қўйиладиган талаблар жуда тарқоқ, чунки улар мустақил равишда улар нашр етиладиган тўпламлар нашриётлари ёки улар гапирадиган тадбир ташкилотчилари томонидан белгиланади. Аммо кўпинча илмий тезислар қуйидаги элементларни ўз ичига олади.

- кириш;
- асосий қисм;
- хулоса.

Келинг, ушбу таркибий элементларнинг ҳар бирининг мазмунини тасвирлаб берайлик.

1.Кириш

Илмий тезисларнинг ушбу таркибий қисми кўпинча долзарблиги билан чегараланади: қисқача, том маънода 1-3 жумла билан, ҳозирги вазиятнинг моҳияти тасвирланган, ўрганилаётган муаммони ҳал қилиш зарурлиги исботланган.

Аммо баъзида турли хил комбинацияларга қўшимча элементларни киритиш талаб қилинади, жумладан:

- илмий адабиётларда мавзунинг ривожланиш даражаси: илгари элон қилинган мавзуни ўрганган муаллифлар рўйхатга олинган, бу муаммо бўйича нима қилинган ва нима қилинмаганлиги тасвирланган;

- мақсад: тадқиқот нима учун ўтказилганлиги аниқланган (мантиқан олдинги бўлимлардан келиб чиқади);

- вазифалар: мақсадга еришиш учун қилинган ишларнинг аниқ рўйхати;

- объект: текширилган нарсани айтади;

- мавзу: объект конкретлаштирилган (объектнинг қайси қисми ўрганилган);

- методология: тадқиқот қандай усуллар билан олиб борилганлигини кўрсатади.

Бу элементларнинг барчаси иложи борица қисқача тузилиши керак, улар махсус таърифланмаслиги керак.

Илмий тезисларга кириш мисоли:

"Концепция доирасида ... усуллар ёрдамида ... ўрганилди ...".

Асосий қисм

Илмий тезисларнинг асосий қисмига қўйиладиган талаблар ҳам жуда фарқ қилади. Аммо енг кенг тарқалганлари қуйидагилар:

- ёки тадқиқотнинг асосий босқичларини ва олинган натижаларни акс еттирувчи кетма -кет тақдимот;

- ёки фақат рақамланган рўйхатда берилган асосий асосли хулосалар ва натижаларнинг акси.

Илмий ишлар учун рефератлар тузишда нималарга этибор бериш керак:

- биз тадқиқотнинг бутун жараёнини очишга ва тафсилотларини ўрганишга ҳаракат қилмаймиз, гарчи улар аҳамиятли ва муҳим бўлиб туюлса ҳам;

- матндан фақат асосий жиҳатларини "сиқиб чиқаринг" ва уларни қисқача таърифланг;

- агар керак бўлса, биз намунадаги маълумотларни ва ўтказилган тадқиқот шакллари киритамиз;

- агар керак бўлса, бутун тадқиқотнинг ўтган йўлини тавсифлаш, оралик ва асосий натижаларни олиш тартибида шакллантириш;

- биз якуний хулосаларга этибор қаратамиз, улар тузилган мақсад ва вазифалар билан боғлиқ бўлиши керак.

Илмий мақола, маъруза ва бошқа илмий ишлар учун рефератлар қандай ёзилади:

- тезис лаконик бўлиши керак, лекин барча асосий моҳиятни тўлиқ ифодалайди;

- тезис тадқиқот билан тасдиқланиши ва исботланиши керак;

- биз матнни аниқ, изчил ва максимал даражада маълумотли ёзамиз;

- матн ҳисобот, реферат ва бошқалар шаклида ёзилмаган.

- матн маълум бир аудиторияга мўлжалланган;

- биз ушбу илмий жанрга хос бўлган матн услубини сақлаймиз;

- қисқартмалар ва қисқартмалардан фойдаланманг;

- тўғридан -тўғри тирноқни билвосита билан алмаштириш;

- биз ноаниқ талқинларни истисно қиламиз.

Бу бўлимнинг ҳажми енг катта, бутун матннинг тахминан 70-80%.

Тадқиқотнинг ажратилган асосий позициялари содда ва тушунарли тилда берилган, биз алоҳида ҳолатларда махсус терминологиядан фойдаланамиз ва мураккаб нутқ формулалари ва бурилишларини минималлаштирамиз.

Илмий тезисларнинг намунавий шаклланиши:

"Намуна ... одамлар ... ёши ва ... мақомидан иборат еди"

"Қиёсий таҳлил шуни кўрсатдики ..."

"Таҳлил натижаларига кўра ..."

"Тадқиқот натижалари шуни кўрсатдики ..."

Якуний қисм

Қисқача:

- бу ишнинг афзалликларини, натижаларнинг улардан фойдаланиш мумкин бўлган соҳадаги ролини кўрсатиш;
- ушбу мавзу бўйича келгусидаги истиқболли ишланмаларга этибор қаратинг.